

KNYGA APIE LIETUVOS
IR LATVIJOS SENOJO KAIMO
PAPROČIŲ BEI TIKĖJIMŲ
PASAULĮ

Lietuvos ir kitų šalių baltų mitologijos tyrėjai, taip pat tautosakos, istorijos, religijotyros, kalbos istorijos specialistai pernai sulaukė dėmesio vertos knygos. Žymus lietuvių filosofas, istorikas, tekstologas Vytautas Ališauskas sudarė ir parengė šaltinių rinkinį *Baltų religijos ir mitologijos relikvai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XVIII a.)*¹. V. Ališauskas jau gana seniai darbuojasi mitologijai artimoje srityje ir jo studija *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus*², sulaukusi palankių vertinimų, tapo vienu iš naujausių baltų tikėjimų šaltinių tyrimų. Tačiau J. Lasickio veikalas – žinomas leidinys, o tam, kad mitologijos studijos plėtotųsi, būtini nauji šaltiniai. Lietuvių folkloristai ir mitologai senajam baltų pasaulėvaizdžiui rekonstruoti naudojasi negausiais šaltiniais iš ikikrikščioniško Lietuvos laikotarpio, XIX ir XX amžių sandūros ir net vėlyvesniais pasakojimais, bet šaltinių iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų, ypač iš poliublijinės epochos, XVI a. pabaigos–XVIII a., mininčių baltų tikėjimų reliktus, žinoma išties nedaug.

Pagrindiniu šaltinių rinkiniu, pasakojančiu apie baltų genčių, o vėliau ir tautų tikėjimus, tebelieka Norberto Vėliaus sudaryti *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. Jų trečias ir ketvirtas tomai pasakoja apie

XVII ir XVIII amžius, kuriuos V. Ališausko knyga daugiausia ir pristato. Leidinio sudarytojas tikrai korektiškai vertina pirmojo darbo, tačiau kartu pabrėžiami metodologiniai sudarymo principų, visų pirma šaltinių pasirinkimo, skirtumai. V. Ališauskas įvade gana įtikinamai įrodo, kad vargu ar galima kalbėti apie susiklosčiusį, aiškia sistemą turintį baltų genčių ir netgi lietuvių tikėjimą, kurio pats terminas kvestionuojamas. Pasak autoriaus, „[š]altinių informacija veikiau leistų kalbėti gyvavus daugelį susiliejančių ir vėl išsiliejančių kompleksų, sudarytų iš įvairiausiai besijungiančių elementų (dievybių, mitų, ritualų, papročių, normų)“ (p. 14). Minėtų elementų visuma V. Ališausko pagrįstai įvardijama kaip senasis lietuvių ir latvių pasaulėvaizdis.

Žinoma, galima spėti, kad gyvavo ir aiškesnę sistemą bei dvasininkų hierarchiją turintis lietuvių, latvių, prūsų, kitų baltų genčių tikėjimas. Tačiau iš išlikusių šaltinių jį atkurti kažin ar pavyks. Kita vertus, daug kas nebuvo užfiksuota raštu arba užrašyta kritiškai, dažnai užgauliai „pagonis“ vertinusių raštininkų. Suprantama, kad vėliau, įsivyravus krikščionybei, dauguma buvusio tikėjimo ženklų buvo sistemškai ir planingai naikinami. Bet kyla klausimas: kodėl tiek mažai konkrečių žinių apie buvusį tikėjimą ir jo dvasininkus pasiekė mūsų dienas? Stabiliai funkcionuojančiai sistemai suardyti būtų reikėję daug jėgų ir vargu ar apie tai nebūtų užsimenama Jogailos ir Vytauto Didžiojo laikų dokumentuose. Greičiausiai senojo tikėjimo ilgaamžiškumą lėmė, be kita ko, ir jo nesistemiškumas. Su aiškios sistemos neturinčiu pasaulėvaizdžiu buvo išties sunku kovoti. Tad iškelta abejonė yra tik hipotetiškas pasvarstymas, nepagrįstas faktine medžiaga; liudijimų, galinčių smarkiai kvestionuoti V. Ališausko mintį, kad nebuvo aiškiai susiformavusios religijos, neaptikta. Nesant

1 *Baltų religijos ir mitologijos relikvai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XVIII a.)*: šaltinių rinkinys, sudarė ir parengė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2016. – 476 p.

2 Vytautas Ališauskas. *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus, (Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai, [kn.] 6)*, Vilnius: Aidai, 2012.

patikimų šaltinių, mitologai neretai imasi rekonstrukcijos taikydami analogijos metodą, bet ir jis nelabai patikimas.

Recenzuojamos knygos šaltinių kompleksas dar menkai pažįstamas netgi mokslininkų. Viena iš tokių priežasčių yra ta, kad senovės baltų mitologijos tyrėjai nesinaudoja arba nepakankamai naudojami istoriniais šaltiniais. 2005 metais išėjus paskutiniam *Baltų religijos ir mitologijos šaltinių* tomui, šių liudijimų publikavimas sustojo ir daugiau nei dešimtmetį nepasirodė joks reikšmingesnis šaltinių rinkinys, pateikiantis daug naujos informacijos apie senuosius baltų tikėjimus ir papročius. Galbūt skeptišką požiūrį lėmė įsitikinimas, kad dauguma svarbiausių tokio pobūdžio tekstų jau surinkti, bet ši knyga liudija visai priešingai. Pasirodo, kad svarbių šaltinių, mininčių baltų tikėjimų reliktus, tiek Lietuvos, tiek užsienio (Romos, Krokuvos) archyvuose ir Europos bibliotekose tebėra labai daug. Reikia prisiminti, kad V. Ališauskas savo rinkinyje neminėjo Prūsijos liudijimų, neįtraukė protestantiškų šaltinių, labai nedaug vietos skyrė pasaulietinio pobūdžio dokumentams. Remiantis asmenine patirtimi galima patvirtinti, kad net vėlyvesniojo laikotarpio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų knygose, taip pat ūkiniuose ir privačiuose šaltiniuose įmanoma rasti (tiesa, dažniausiai atsitiktinai) tokias pat temas mininčių liudijimų. Tuo tarpu pagrindiniai kalbamo leidinio šaltiniai – daugiausia septyniolikto ir aštuoniolikto šimtmečių jėzuitų, o pastarojo šimtmečio pabaigoje ir bernardinų liudijimai iš misijų po dabartinės Lietuvos, Latvijos, kai kada ir Baltarusijos, netgi Rusijos, Ukrainos gyvenvietes.

Būtų klaida teigti, kad jėzuitų ir kitų katalikų dvasininkų bei vienuolių šaltiniai nebuvo panaudoti mitologijos tyrėjų seniau. Iš tiesų ir trečiame, ir ketvirtame

Baltų religijos ir mitologijos šaltinių tome paminėti jėzuitų šaltiniai tiek iš dabartinės Lietuvos, tiek iš Latvijos teritorijų, tik ten jie sudaro mažumą, o V. Ališausko parengtoje knygoje jų daugiausia, be to, labai nedaug kartojama ir *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose* pateiktos medžiagos.

Knygoje skelbiamų bažnytinių ir kitokio pobūdžio dokumentų skaičius išties įspūdingas – net 593 dokumentai. Kai kada vienas šaltinis – vos vienas ar keli sakiniai, o kartais – pamokslai ar misijų aprašymai, apimantys kelis puslapius. Kartkartėmis tenka dirbti ir prie bažnytinių dokumentų, tad reikia pripažinti, kad tokio pobūdžio šaltinių randama itin retai. Galima paminėti vienetinį atvejį – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, Mišriame fonde rastą Vilniaus Šv. Nikodemo ir Juozapo bažnyčios kunigo Jono Vaizbūno skundą Vilniaus dvasinės diecezijos administracijai dėl klebono Prusikovskio ir kitų asmenų. Skundžiamasi, kad parapijoje didelė netvarka, esą prieita iki to, kad žydai smuklėse laiko krikščiones moteris „ištvirkimo nuodėmei“, taip pat „su dideliu Dievo įžeidimu vyksta pagoniškas paprotys vietovėje, kuri vadinasi Rasos, kada visą Šv. Jono vigilijos naktį vyksta ištvirkavimai iki kito ryto“³.

Aišku, kyla klausimas dėl V. Ališausko surinktų šaltinių patikimumo. Jau įvare sudarytojas perspėja, kad kai kuriuose šaltiniuose, pavyzdžiui, jėzuitų Metiniuose laiškuose (*Annuae literae*), vartojamos tos pačios frazės, beveik vienoda kompozicija, kai kada įvykiai, kurie turėtų būti išskirtiniai, kartojasi nuolat (pvz., kilęs viesulas kertant garbintą medį). Autorius

3 1791 VIII, Vilniaus Šv. Nikodemo ir Juozapo bažnyčios kunigo Jono Vaizbūno (*Jan Woyzbun*) skundas Vilniaus dvasinės diecezijos administracijai, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 5, A 28 5074, l. 6.

rašo, kad neretai jėzuitai itin gyrėsi savo laimėjimais, nors, po keleto metų nuvykę į minėtas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sritis, jie vėl rasdavo įsišaknijusius tikėjimus ir prietarus (p. 25). Tiesa, galima kelti hipotezę, kad galbūt vienuoliai buvo linkę perdėti liaudies prietaringumo ir nereligingumo mastus, siekdami įrodyti savo misijų reikalingumą, bet šiuos spėjimus reikėtų pagrįsti atskiru tyrimu. Per knygos pristatymą V. Ališauskas paminėjo, kad daugelis jėzuitų netobulai mokėję lotynų kalbą, taip pat vargiai supratę lietuviškai ir latviškai, todėl gana nelengvas tiek teksto vertimas, tiek jo interpretavimas. Dažnai trūksta konkretumo, netiksliai nurodomi miestai, miesteliai, juolab kaimai, neretai apsiribojama tik didelių sričių pavadinimu (pvz., Žemaitija, Kuršas), taip pat retai įvardijami ir konkretūs asmenys, visų pirma bajorai, kurių valdose vykusios misijos. Nepažinodami vietos gyventojų, nesuprasdami jų papročių ir kalbos, Katalikų bažnyčios veikėjai aptiktas garbinamas ar minimas dievybes bei dvasias vadindavo pagal žinomus romėnų kulto objektus – lemūrais, penatais, larais. Iš dokumentų žinoma, kad anksčiau lietuviai (tiesa, gerokai daugiau yra liudijimų iš latvių teritorijos) dar XVII ir net XVIII amžiuje tebegarbino medžius, nešė jiems aukas. Parapijų tinklas tada buvo dar retas, sukrikščionėjusi diduomenė, bajorija, miestiečiai ir miestelėnai buvo ištikimi priimtai religijai. Tuo metu valstiečių luomo žmonės bei kiti kaimo gyventojai, istorikų įvardyti kaip „tylinčioji dauguma“, tebegarbino, gal tiksliau, tebegebė, gamtos jėgas. Tai buvo tam tikras socialinės atskirties, luominio antagonizmo, kuris didesniu ar mažesniu mastu tuo metu, be abejo, egzistavo, įrodymas. Žinoma, kyla klausimas, kiek tai buvo protestas prieš išnaudojimą, kiek įrodymas, kad feodalai ir jų valstiečiai gyveno

visai skirtinguose pasauliuose ir valdantieji pernelyg nesidomėjo pavaldinių dvasiniu gyvenimu. Krikščioniški ritualai nebuvo reikšmingi kaimo žmonėms, valstiečiai, eidami į katalikų bažnyčią, neatsisakydavo savo papročių, tikėdavo prietarais. Egzistavo savotiškas sinkretizmas. Dėl to tikrai dėmesio verti knygą pristačiusių Vytauto Ališausko ir leidinio specialiojo redaktoriaus Liudo Jovaišos tvirtinimai, kad šis darbas – tai savotiškas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų kaimo atradimas. Viename interviu knygos sudarytojas teigė, esą, „kad ir kokios buvo tekstų autorių intencijos, jiems pavyko išsaugoti liaudies balsą, gyvenimą, matymą“⁴. Iš šaltinių aiškėja, kad vietiniai katalikų dvasininkai ir bajorai ne itin rūpinosi valstiečių krikščionišku pamaldumu. Ir tai buvo kovų tarp katalikų ir protestantų įkarštyje. Be abejo, galima pastebėti, kad artėjant link XVIII amžiaus ir ypač jo antrojoje pusėje tokių drastiškų pareiškimų apie atnašavimą dievybėms beveik nebesitaiko, kaimo žmonės nuolat lankydavo bažnyčią, bet prietariai ir tikėjimai, ir anaipol ne krikščioniški, ne tik gyvavo, bet ir klestėjo.

Kita vertus, būtina pabrėžti, kad Katalikų bažnyčia neigiamai vertino ne tik tikėjimą dievybėmis bei aukojimą dvasioms, bet kritikavo ir tokius iš pažiūros nekaltus papročius, kaip, pavyzdžiui, Užgavėnių siautėjimus (p. 182). Šokinėjimas per lauzus ir ratelių ėjimas per Jonines, laistymasis vandeniu per Velykas irgi buvo vertinami kritiškai (p. 361–362). Apie pasisėdėjimus prieš Kalėdų šventes, kai žmonės porą savaitių vakarus leisdavo susirinkę vienuose namuose, taip pat rašyta neigiamai.

4 „Baltų pėdsakai po Lietuvos krikšto: [su Vytautu Ališausku kalbasi Rosita Garškaitė]“, *Lietuvos žinios*, 2016, bal. 16, p. 5, prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/baltu-pedsakai-po-lietuvos-kriksto/221566>, [žiūrėta 2017-02-10].

1609 metų dokumente rašoma, kad tuo „šventojo vakaro laiku“ liaudis mena nešvankias mįsles ir porina ne vien bobiškus, bet ir nepadorius pasakojimus (p. 140). Matyt, dvasininkai siekė kontroliuoti visas žmonių gyvenimo ir veiklos sritis, o pasilinksminimus laikė nuodėme.

Iš dokumentų matyti, kad neretai su kaimo prietarais dvasininkai kovodavo tam tikrus veiksmus sukrikščionindami, bet nepanaikindami panašių veiklų. Pavyzdžiui, jėzuito Jokūbo Paškevičiaus gyvenimo aprašyme (1657) sakoma, kad jam pavyko įtikinti Žemaitijos ir Kuršo gyventojus, kad šventinti žolynai (rūtos ir šalavijai) – veiksmingas vaistas nuo visų ligų, o nešventintais žolynais, kuriuos naudoja kerėtojai, gydytis nevalia (p. 214). Su prietarais būdavo kovojama šv. Ignaco vandeniu ir šv. Joanos grūdėliais.

Knygoje aprašytos ir vieno riterio dvasinės kančios. Iš 1607 m. datuojamo pasakojimo atrodo, kad žmogus sirgo psichine liga ir jį kankino haliucinacijos. Kilmingas asmuo matė savo kambarį užplūdusius lokius, vilkus, rupūžes, gyvates ir skorpionus (p. 134). Suprantama, skorpionai baltų žemėse negyveno, tad haliucinacijos, matyt, buvo paveiktos krikščioniškos pasaulėžiūros, atėjusios iš Biblijos siužetų. Dėl psichinės ligos išgyventi regėjimai, kurie aprašyti jėzuitų misijos metu, irgi svarbus šaltinis. Tie objektai, kuriuos žmonės matydavo ligai paūmėjus, ateidavo iš to meto kultūrinių vaizdinių.

Lietuvos humanitarų bendruomenei žinomi Konstantino Jablonskio ir Rimanto Jaso surinkti raganų teismų šaltiniai⁵. Tačiau lieka keli problemiški klausimai, susiję su šia tema. Pavyzdžiui, mokslininkai

diskutavo, ar raganavimo kaltinimų sulaukusių asmenų bylos susijusios daugiau su krikščionybe, ar su senuoju baltų pasaulėvaizdžiu. Vis dėlto veikiausiai teisūs tie, kurie teigia, kad mitiniai įvaizdžiai (skraidymai į raganų puotą, pasivertimai įvairiais gyvūnais, ligų ir mirčių užleidimo galios) yra analogiški kitų krikščioniškų Europos tautų įvaizdžiams. Greičiausiai šių reiškinių pirmavaizdžiai krikščionių perimti iš ankstyvesnių kultūrų, bet tikrai ne iš baltiškų. N. Vėliui, pabrėžusiam raganavimo simbolių baltiškumą, dar XX a. devintojo dešimtmečio pradžioje oponavo Juozas Jurginis, pasirėmęs tuo metu jau mirusio K. Jablonskio, raganavimą laikiusio krikščionybės padariniu, pozicija⁶. Ši diskusija parodė, kad istorijos ir mitologijos mokslų atstovai vadovaujasi skirtingomis priegomis.

Raganavimo bylų paminėjimų yra ir V. Ališausko sudarytoje knygoje. Tekstuose ne kartą rašoma, kad pasmerktos moterys pripažino savo kaltę ir, kaip minima viename liudijime (1666), „sudegė besišaukdamos švenčiausių Jėzaus ir Marijos vardų“ (p. 218). Tačiau ne visada kaltinamųjų kerėjimais laukdavo mirties bausmė; pasak 1608 metų pranešimo, Rėzeknės popas (t. y. pagonių šventikas) antrą kartą priėmė išpažintį su žmona (p. 135), o 1700 metų byloje tiesiog parašyta, kad kerėjimo atsisakė viena ragana (p. 279).

Ar raganų bylų tyrimams ši knyga suteiks naują postūmį – didelis klausimas, nes paminėta nedaug bylų, ta informacija dažnai nekonkreči, vis dėlto atkreiptas dėmesys į svarbius, iki šiol mažai panaudotus bažnytinius šaltinius.

Baigiant dokumentų apžvalgą būtina pažymėti, kad naujasis rinkinys yra svarbus, jis yra ne tik baltų mitologijos, papročių,

5 *Raganų teismai Lietuvoje = Судебные процессы над ведьмами в Литве*, parengė Konstantinas Jablonskis, Rimantas Jisas, Vilnius: Mintis, 1987.

6 Juozas Jurginis. *Raganų gaudymo šimtmetis*, Vilnius: Mokslas, 1984, p. 31–34.

bet ir krikščionių Bažnyčios istoriją plačiai parodantis šaltinių kompleksas, atskleidžiantis daug Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpio lietuvių ir Latvijos valstiečių buities detalių.

Įvertinant knygą, reikėtų paminėti ir kai kuriuos teksto redagavimo aspektus. Nemaloniai nustebino vietomis labai gausios korektūros klaidos, netgi įvade pritrūko redaktoriaus atidumo. Pasiliko neištaisytos tokios frazės ar žodžiai: *naiknant* vietoj „naikinant“ (p. 25), *jėzuto* vietoj „jėzuito“ (p. 26), *pernelyg įvarūs* vietoj „pernelyg įvairūs“ (p. 28), *Baltausijos* vietoj Baltarusijos (p. 51), *tarp miestelėnai klesti* vietoj „tarp miestelėnų klesti“ (p. 74), *į gerklę, ausis, burna* vietoj „į gerklę, ausis, burną“ (p. 133), *einatis šimtuosius* vietoj „einantis šimtuosius“ (143), *vieną kambario kertę* vietoj „vieną kambario kertę“ (412), *gaviją laikys* vietoj „galviją laikys“ (p. 413), *perskaiė* vietoj „perskaitė“ (p. 421), *veniško suvedžiojimo* vietoj „velniško suvedžiojimo“ (p. 429). Tokių klaidų palikta išties labai daug, o juk daugelio jų buvo galima išvengti įjungus automatinio taisymo programą...

Pasitaiko kai kurių nevienodumų. Antai viename puslapyje minimas humanistas Jodokas Liudvikas *Dacijus* ir Decijus (p. 56), rodyklėje, beje, taip pat nurodyta Decijaus pavardė (p. 463); kitoje vietoje iš pradžių minima valstietė Neliuba *Zdančė* Kovalevičienė (p. 159) vėliau virsta Neliuba Zdanove Kovalevičiene (p. 160), taip pat randame ir rodyklėje (p. 466).

Lietuvių istoriografijoje įsivyravo ne pati geriausia tradicija išsamiai nepaaiškinti vietovardžių lokalizacijos, nepaminėti, kuriame regione praeityje ar šiandieninėje valstybėje yra pateikiamos vietovės, nenurodoma, ar nepasikeitė jų pavadinimai. Pačiam skaitytojui tenka ieškoti, kur yra, pavyzdžiui, *Perstano* miestelis (sic!) prie

Biržų (p. 202). Tokiōs vietovės niekaip nepavyko rasti. Ne visi gerai pažįsta šiandieninės Baltarusijos ar Latvijos geografiją ir būtų gerai, jei skaitytojui būtų daugiau paaiškinta, kur yra, pavyzdžiui, *Kamienis* (šiandieninėje Lenkijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje ir Rusijos Federacijoje gyvenviečių, turinčių tokį pavadinimą, yra tikrai ne viena), *Volma* (p. 367) arba *Budslaulis*, *Rabunė* (p. 391), *Kubličiai* (p. 418).

Rašydamas apie netoli Gelvonų buvusį akmenį, stebuklus liudijusius XVII amžiuje valstiečius, knygos sudarytojas mini kaimus, iš kurių tie žmonės buvo kilę. Šie kaimai yra ir šiandien, bet jų dabartiniai pavadinimai skamba kitaip nei suslavinti originaliame lenkiškame tekste: turėtų būti ne *Zubelancai*, bet Zubeliai, ne *Posadninkai*, bet Pasodninkai, ne *Mantinėnai*, bet Mantinionys, ne *Pamūšė*, bet Pamusiai, ne *Žiganai*, bet Žaigaičiai, ne *Mikalajuncai*, bet Mikalajūnai (p. 229–231).

Sudarytojas pateikia 1736 metų tekstą: „prie Maskvėnijos sienos latviai gyvena sumišai su ateiviais iš Islandijos, vadinamais *Czuchny*“ (p. 358). Nors lotyniškas tekstas tikrai mini *ex Islandia* (p. 355), sunku patikėti islandų bendruomenės egzistavimu. Vis dėlto tai greičiausiai iš Estijos (tuometinės Estlandijos gubernijos Rusijos imperijoje) kilę žmonės, juolab kad ir dabar rusų kalbos žargone žodis *чухна* reiškia suomių, o kartais ir estus⁷.

Kai kada išverčiamas ne visas tekstas. Knygoje pateiktas tik sakinio fragmentas iš bernardinų misijos punktų (1767), smerkiančių prietarus: „Po gimdymo idant nebūtų blūznies skausmo“; antrosios sakinio dalies nėra, nors lenkiškame originaliame tekste toliau rašoma: „vaikus priimanti .....

7 „Чухна“, in: *Современный толковый словарь русского языка Ефремовой*, prieiga per internetą: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/266963/%D0%A7%D1%83%D1%85%D0%BD%D0%B0>.

boba (t. y. pribuvėja) kelis kraujo lašus nuo kūdikio bambos įvarvina į degtinę ir duoda išgerti gimdyvei“ (p. 436).

Netikslūs kai kurie sutrumpinimai. Pavyzdžiui, Lietuvoje nėra tokios institucijos kaip *LCVIA – Lietuvos Centrinis valstybės istorijos archyvas* (p. 32); yra tik Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA) arba Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), bet pastarajame rengdamas šį leidinį autorius nedirbo, dirbo pirmajame.

Mįslę užminė viršelis, kuriame Kristinos Ališauskaitės piešinys „Gėlės“, vaizduojantis gėles burnoje turinti moteris. Dailininkės interneto tinklalapyje įdėti keli tokios serijos paveikslai⁸, tad vargu ar jis buvo tapytas specialiai viršeliui. Pripažįstant jaunosios dailininkės talentą ir jos pasiekimus garsinant Lietuvos meną, kyla abejonė, ar toks viršelis tinkamas mokslinei knygai.

Reziumuojant galima paminėti, kad šis leidinys tikrai suteiks daugiau žinių apie baltų tikėjimus. Sudarytojas baltų papročius aprašo labai korektiškai ir objektyviai, ir tai didelis privalumas, nes kai kurie Lietuvos krikščionybės istorijos tyrėjai publicistikoje, o kartais ir moksliniuose tekstuose nevengia gana kategoriškų pasisakymų šia tema. Knyga įdomi skaityti ir turėtų patraukti tiek mitologus, tiek šiaip baltų pasaulėvaizdžiu besidominčius žmones. Galbūt ji paskatins mokslininkus ieškoti naujų archyvinių šaltinių apie baltų tikėjimų reliktus. Dar tebelieka nepanaudoti milžiniški teismų, privačios korespondencijos, atsiminimų, kelionių aprašymų klodai, kuriuose vienokios ar kitokios informacijos šia tema, be abejo, yra. Norėtusi viltis, kad ji skatins mitologus savo tyrimuose daugiau dėmesio skirti istoriniam kontekstui. Žinoma, ši knyga nepadarė perversmo moksle, ne-

atrado, pavyzdžiui, didelio skaičiaus naujų dievybių, nesuteikė galimybių koreguoti dievybių hierarchijos sistemą, nelokalizavo nežinomų konkrečių senovės kulto vietų, tačiau tai jokių būdu nėra jos trūkumas – tiesiog šaltiniai, kurie buvo panaudoti, apie tai rašė mažiau. Aišku, redagavimo trūkumai leidiniui solidumo nepridėjo, bet turinys vis dėlto svarbiau negu forma, tad tikimasi, kad ši knyga Lietuvos ir kaimyninių tautų mokslo pasaulyje taps ne mažiau reikšminga ir dažnai naudojama kaip ir *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*.

Domininkas Burba

.....
8 Žr. <http://www.roostergallery.eu/portfolio/kristinaalisauskaite/>.